

doi:10.5559/di.24.1.08

**ROMANI STUDIES,
SER. V, SV. 23,
GOD. 2013., BR. 2**

Liverpool: The Gypsy Lore Society, 91 str.

U hrvatskoj znanosti ne izlazi ni jedan časopis koji bi se bavio romološkom tematikom. Može se, nažalost, istaknuti kako je u istoj znanosti romološka tematika podjednako marginalizirana, kao što su to i njezini pripadnici u hrvatskom društvu. Tek se poneki znanstvenik kontinuirano bavi ovom "egzotičnom tematikom", a posljedica toga je, imajući na umu hrvatsku historiografiju, vrlo mala znanstvena produkcija i izostanak sintetskih znanstvenih radova. Ni u drugim europskim znanostima ovakva "mračna romološka slika" nije ništa bolja. Među njima ponajviše se ističu srpski, britanski i njemački romolozi, a romologija je kao sveučilišni predmet zastupljena tek u nekim državama, poput Rumunjske, Mađarske, Slovačke, Ukrajine, Turske, Italije, Njemačke, Velike Britanije, SAD-a, a od 2012. i u Hrvatskoj. Imajući sve ovo na umu, može iznenaditi činjenica kako postoji romološki časopis sa 124-godišnjom tradicijom izlazenja.

Romani Studies časopis je koji u uvodniku ističe svoje međunarodno, interdisciplinarno usmjerenje u izdavanju radova sa svih polja romoloških studija. Gypsy Lore Society osnovali su engleski znanstvenici 1888. u Edinburghu i započeli izdavati časopis *Journal of the Gypsy Lore Society*. Sjedište društva i časopisa nekoliko se puta selilo u Liverpool i SAD, gdje je sjedište od 1989. godine. Od 2000. časopisu je promi-

jenjeno ime u *Romani Studies*, a izdaje ga Liverpool University Press u ime Gypsy Lore Society. Izlazi dvaput u godini, a indeksiran je u desetak baza, između ostalog u *Historical Abstracts*, *History and Life*, *Anthropological Index Online* itd.

Drugi broj iz pete serije *Romani Studies* iz 2013. godine sastoji se od pet članaka i tri prikaza knjiga. Paola Trevisan u radu "The internment of Italian Sinti in the province of Modena during fascism: From ethnographic to archival research" (str. 139-160) analizirala je proces internacije Roma u talijanski fašistički logor u selu Prignano sulla Secchia na području Modene. Autorica se na početku rada osvrće na problem nedovoljnog istraživanja stradanja Roma u fašističkoj Italiji, navodeći kako danas romske i sintske organizacije zahtijevaju od talijanskih vlasti službeno priznanje ovoga stradanja. Kako bi bolje objasnila kontekst fašističkoga progona Roma, autorica pruža pogled u povijest progona Roma od ujedinjenja Italije od druge polovine XIX. st. Tada su talijanske vlasti svrstavale Rome u kategoriju vagabunda i lutalica, sprečavale ulazak stranih Roma i odbijale im priznati određena prava smatrajući ih "strancima". Fašističke su vlasti 1937. dvjema odredbama odredile njihovo "skupljanje" na određenom mjestu kako bi se spriječilo njihovo kriminalno djelovanje, bolje kontroliralo i spriječilo njihove antinacionalne aktivnosti. Autorica navodi kako se većina "skupljenih" Roma odnosila na one nedavno naseljene s austro-ugarskih područja, uključujući hrvatska i slovenska područja. Fašističke vlasti internirale su znatan dio Roma s okupiranih područja u Sloveniji i Rijeci. Istodobno, talijanske lokalne vlasti imale su znatnu autonomiju u provođenju represivne politike prema Romima, jer nisu postojale jasne odrednice politike prema Romima na državnoj razini. Autorica detaljnije analizira internaciju osamdesetak Roma u logor u selu Prignano sulla Secchia na modenskom području, što je temeljila na arhivskom i etnografskom istraživanju. Na temelju manjega broja sudskih spisa autorica ističe kako je

dio Roma bio interniran u ovaj logor zbog kriminalnoga djelovanja. Zanimljivo je kako je dio Roma uspio pobjeći iz logora, koji je vjerojatno bio raspušten i prije 1943., kada je Italija kapitulirala.

Marco Solimene u radu "Undressing the gağé clad in state grab: Bosnian xoraxané romá face to face with the Italian authorities" (str. 160-186) analizirao je odnos između bosanske skupine *xoraxané romá*, koja živi u Italiji, s talijanskim vlastima. Etnografsko istraživanje provedeno je od 2007. do 2008., kada je autor proučavao njihov način života. Naime, romska skupina *xoraxané romá* živi u ilegalnim naseljima u talijanskim gradskim predgrađima, a dio njih nema potrebne dokumente. Njihov položaj izravna je posljedica emigrantske politike talijanskih vlasti, obilježene diskriminacijom i marginalizacijom. Između ove skupine Roma i talijanskih vlasti nema nikakve komunikacije, za što su djelomično odgovorni i sami Romi, koji se ne žele uključiti u politički život ove sredine. No autor primjećuje kako ovi Romi, unatoč vidljivoj političkoj pasivnosti, nastoje očuvati svoje običaje i način života te time teže mijenjati dominantni marginalni društveni položaj. U interakcijama s predstavnicima vlasti nastoje iskoristiti njihove slabosti, poput nepoznavanja Roma, no autor ističe upitnost uspješnosti njihove "strategije" prema vlastima zbog čestih intervencija vlasti.

U sljedećem radu "Roma Korturare, 'kaj 'anas le vurdonenca': Some ethnographic answer to the Romani Dialectological Survey" (str. 187-197) Giuseppe Beluschi Fabeni analizira kulturu, jezik i socijalnu organizaciju romske skupine Korturare iz Transilvanije. Autor se posebno usredotočio na analizu dijalekta ove romske skupine, koja se 2005. nalazila na španjolskom

području Granade. Analizirani romski ispitanci istaknuli su svoju socijalnu organizaciju pripadnošću "raca" zajednici, koja se odnosi na zajednicu do 400 članova sa zajedničkim pretkom. Pripadnici ove zajednice iselili su se na početku 1990. iz Rumunjske i živjeli u Njemačkoj, Francuskoj, Belgiji, Nizozemskoj, a doselili su se 1999. u Granadu. Drugi dio "raca" zajednice naselio se 1997. na području Dublina i Londona. Način njihova privređivanja u vrijeme migracija temeljio se na "mangimo", što označuje radnje u kojima se dobra skupljaju prosjačenjem, proricanjem sudbine, recikliranjem sirovina, radom kao kućne i ugostiteljske čistačice te djelomično kao građevinari i poljoprivrednici. Oni govore romski i rumunjski jezik i pravoslavne su vjeroispovijedi. Oženjeni sinovi zajedno sa ženom i djecom ostaju dulje živjeti unutar postojeće obitelji, za razliku od udanih kćeri, koje odlaze u muževu obitelj. Autor primjećuje kako je ne samo dopuštena nego i poticana praksa ženidbi između rođaka jedne "raca" zajednice kao oblik njezina jačanja. Istodobno, ženidbe s pripadnicima različitih "raca" zajednica dodatno učvršćuju međusobni osjećaj zajedništva: U tom kontekstu važna je uloga romskog suda "kirsa" u povezivanju "raca" zajednica rješavanjem sporova i boljim kontroliranjem mogućega međusobnog nasilja.

Yaron Matras u radu "Mapping the Romani dialects of Romania" (str. 199-243) istražio je dijalekte romskoga jezika na rumunjskom području na kojem je živjela najbrojnija populacija koja je govorila romskim jezikom, a koja se procjenjuje između 500 000 i 2 500 000 stanovnika. Temelj istraživanju bio je Manchester Romani Project, unutar kojeg je izrađen poseban romski dijalektološki upitnik. Jedan od rezultata istraživanja upućuje na postojanje određenih utjecaja geografskih i povijesnih obilježja na rasprostranjenost određenih romskih dijalekata. Tako su određeni dijalekti usko vezani uz određena područja, dok su drugi, poput kelderaškoga dijalekta, prisutni po cijeloj zemlji. Na određenim dijalektima vidi se utjecaj bugar-

skih romskih dijalekata. Istodobno, autor upozorava na neke metodološke probleme u provođenju ovog istraživanja, a kako bi se temeljitije istražile posebnosti romskih dijalekata.

Ignasi-Xavier Adiego je u radu "The oldest attestation of the Romani language in Spain: The Aucto del finamiento de Jacob (sixteenth century)" (str. 245-255) analizirao prvi poznati spomen romskoga jezika u Španjolskoj, koji je nastao u drugoj polovini XVI. st. Naime, španjolski znanstvenik Carlos Clavería spomenuo je 1953. eventualnu prisutnost romskog jezika u jednom tekstu iz XVI. stoljeća. No autor ovog rada detaljnije je analizirao navedeni tekst i istraživanje objasnio u ovom radu. Riječ je o tekstu jedne od devedeset i šest predstava koji je objavljen u djelu *Códice de Autos Viejos* ili *Colección de Autos sacramentales, Loas y Farsas del siglo XVI (anteriores a Lope de Vega)*, a danas se čuva u Nacionalnoj knjižnici u Madridu. Navedeni tekst vjerske predstave naslovljen je *Aucto del finamiento de Jacob [Predstava o Jakovljevoj smrti]*, a pretpostavlja se kako je nastao do 1578. Tekst se referira na završna poglavlja *Postanka*, u kojem jedan romski par komunicira s pastirom te mu na prijeveru ukradu vreću punu hrane, služeći se pritom romskim riječima. Ovaj zapis o romskom jeziku jedan je od najranijih poznatih takvih zapisa u Europi i izvan nje.

U poglavlju "Reviews" (str. 258-272) prikazane su sljedeće knjige: Carol Silverman, *Romani Routes: Cultural Politics and Balkan Music in Diaspora* (New York, 2012.); Monika Rütters, *Juden und Zigeuner im europäischen Geschichtstheater: 'Jewish Spaces' / 'Gypsy Spaces' – Kazimierz und Saintes-Maries-de-la-Mer in der neuen Folklore Europa* (Bielefeld, 2012.); Joanna Richardson, An-

drew Ryder, *Gypsies and Travellers: Empowerment and Inclusion in British Society* (Bristol, 2012.).

Časopis *Romani Studies* s tradicijom svojega prethodnika, a to je *Journal of Gypsy Lore Society*, može se smatrati jednim od utjecajnijih časopisa na polju suvremene romologije. Jedna od vrijednosti ovoga časopisa jest otvorenost prema drugim europskim i svjetskim romolozima, a ne zatvorenost unutar britanske (većinom engleske) romologije. Istodobno, imajući na umu već dvogodišnji rad romoloških studija na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, može se reći kako se (intelektualni / znanstveni) impulsi europske romologije osjećaju i unutar hrvatskoga društva. Kao jedan od uvjeta u omogućavanju širenja europske i svjetske romologije i na hrvatsko područje jest praćenje aktualne i relevantne literature, a to svakako čini ovaj časopis.

Danijel Vojak

doi:10.5559/di.24.1.09

Darko Polšek, Kosta Bovan UVOD U BIHEVIORALNU EKONOMIJU

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2014., 478 str.

Zbornik *Uvod u bihevioralnu ekonomiju* novo je izdanje Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar. Knjiga je rezultat djelovanja radne skupine *Human*, koja pod vodstvom Darka Polšeka već nekoliko godina okuplja znanstvenike koji se bave bihevioralnom ekonomijom. U knjizi se nalazi dvadesetak radova, a urednici Darko Polšek i Kosta Bovan naglašavaju da je prvotna funkcija zbornika edukativna. Zbog toga se u zborniku osim klasičnih članaka bihevioralne ekonomije nalazi i niz članaka koji jasno prikazuju osnovne pojmove i probleme unutar ove discipline, što zbornik čini pristupačnim svim čitateljima.